

УДК 347.72/.73:347.441

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.56>

ПРАВОВА ПРИРОДА КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ У ПРОЄКТІ ОНОВЛЕНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Пилипенко П.Д.,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри соціального права

Львівського національного університету ім. І. Франка

ORCID: 0000-0002-3382-3033

Пилипенко П.Д. Правова природа корпоративного договору у проєкті оновленого Цивільного кодексу України.

Стаття присвячена комплексному дослідженню правової природи, еволюції та сучасного стану нормативного регулювання корпоративного договору в Україні. У роботі проаналізовано становлення цього інституту від моменту його закріплення у Законі України «Про акціонерні товариства» 2017 року до оновленої редакції Закону 2022 року, а також у контексті положень Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Висвітлено проблеми термінологічної невизначеності та фрагментарності законодавчого підходу, що зумовлює необхідність уніфікації правового регулювання на рівні Цивільного кодексу України.

Особливу увагу приділено Проєкту оновленого Цивільного кодексу України, який передбачає кодифіковане визначення корпоративного договору, його сторін, предмета, форми та режиму конфіденційності. Обґрунтовано, що корпоративний договір, на відміну від установчих документів, має приватноправову договірну природу, не є підставою для створення юридичної особи та не впливає ні на факт її державної реєстрації, ні на правовий статус юридичної особи. Корпоративний договір не є локальним актом юридичної особи, а лише визначає порядок реалізації корпоративних прав її учасників. Розмежовано правову природу корпоративного договору та статуту товариства, з'ясовано відмінності між їх юридичною силою, функціональним призначенням і публічністю.

Проаналізовано положення чинного законодавства щодо конфіденційності корпоративних договорів та передбачених законом винятків для державних і публічних суб'єктів. Виявлено тенденцію переходу від абсолютного режиму конфіденційності до більш гнучкої моделі інформаційної відкритості, що передбачає публічне розкриття факту укладення корпоративного договору та строку його дії.

Зроблено висновок про доцільність нормативного закріплення корпоративного договору в Цивільному кодексі України як універсального механізму регулювання корпоративних відносин між його сторонами, що сприятиме забезпеченню стабільності правового середовища, підвищенню прозорості корпоративного управління та зміцненню принципу правової визначеності.

Ключові слова: господарське товариство, корпоративні права, право на участь в управлінні господарським товариством, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, учасник товариства, акціонер, корпоративний договір, установчий документ товариства, конфіденційність договору.

Pylypenko P.D. Legal nature of the corporate agreement in the draft of the Civil Code of Ukraine.

The article is devoted to a comprehensive study of the legal nature, evolution, and current state of the regulatory framework governing the corporate agreement in Ukraine. The paper analyzes the development of this legal institution from its introduction in the Law of Ukraine "On Joint Stock Companies" (2017) to the updated version of the Law adopted in 2022, as well as within the context of the Law of Ukraine "On Limited and Additional Liability Companies." The research highlights issues of terminological ambiguity and fragmentation in the current legislative approach, emphasizing the necessity of unifying the regulation of corporate agreements at the level of the Civil Code of Ukraine. Particular attention is given to the Draft of the Updated Civil Code of Ukraine, which introduces a codified definition of the corporate agreement, its parties, subject matter, form, and confidentiality regime.

Particular attention is devoted to the Draft of the Updated Civil Code of Ukraine, which provides a codified definition of the corporate agreement, its parties, subject matter, form, and confidentiality regime. It is substantiated that, unlike the founding documents, the corporate agreement possesses a private-law contractual nature, does not constitute a basis for the creation of a legal entity, and does

not affect either the fact of its state registration or its legal status. The corporate agreement is not a local act of a legal entity but rather determines the procedure for the exercise of corporate rights by its participants. The study differentiates between the legal nature of the corporate agreement and the company's charter, clarifying the distinctions in their legal force, functional purpose, and degree of publicity.

The paper analyzes current legislation governing the confidentiality of corporate agreements and the statutory exceptions applicable to public and state entities. A trend toward transitioning from an absolute confidentiality regime to a more flexible model of informational openness is identified – one that provides for the public disclosure of the fact of the agreement's conclusion and its duration.

A conclusion has been drawn regarding the expediency of codifying the corporate agreement within the Civil Code of Ukraine as a universal mechanism for regulating corporate relations between its parties, which will contribute to ensuring the stability of the legal environment, enhancing the transparency of corporate governance, and strengthening the principle of legal certainty.

Key words: company, corporate rights, the right to participate in the management of a company, joint stock company, limited liability company, company participant, shareholder, corporate agreement, articles of association, confidentiality of the agreement.

Постановка проблеми. У сучасних умовах корпоративний договір є одним із ключових механізмів узгодження інтересів учасників господарських товариств, який здатен запобігати корпоративним конфліктам і забезпечити стабільність корпоративного управління. Водночас відсутність єдиного підходу до визначення його правової природи, кола сторін та співвідношення з установчими документами створює низку теоретичних і практичних проблем, що ускладнюють правозастосування. З огляду на підготовку Проєкту оновленого Цивільного кодексу України, в якому передбачається окреслення поняття корпоративного договору, вимог до його форми та змісту, встановлення сторін та правил конфіденційності тощо, постає потреба у глибинному аналізі цього інституту крізь призму пропонованих змін.

Мета цієї роботи полягає у дослідженні окремих положень Проєкту Закону про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої, що стосуються корпоративного договору як регулятора корпоративних відносин.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика корпоративного договору в українській правовій доктрині перебуває на етапі активного наукового осмислення та концептуального становлення. Хоча нормативне закріплення цього інституту відбулося відносно нещодавно, його правова природа, функціональне призначення та межі застосування стали предметом дослідження низки вітчизняних учених, серед яких слід згадати праці, зокрема, Луця В.В., Гарагонича О. В., Цікала В.І., Васильєвої В.В., Дорошенко Л.М., Васильєвої В.А., Сіщук Л.В., Жорнокуя Ю. М., Спасибо-Фатєєвої І.В. та ін.

Проте з оприлюдненням Проєкту Закону про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої виникла необхідність глибинного аналізу розроблених та представлених пропозицій, зокрема, щодо правового регулювання корпоративного договору.

Виклад основного матеріалу. На нормативному рівні інститут корпоративного договору у сфері акціонерних правовідносин був уперше закріплений у спеціальному Законі України «Про акціонерні товариства» у редакції 2017 року (втратив чинність). Відповідно до статті 26-1 цього Закону було врегульовано правову конструкцію договору між акціонерами товариства, предметом якого була реалізація акціонерами – власниками простих і привілейованих акцій – своїх прав на акції та/або прав, що випливають із володіння акціями, відповідно до вимог законодавства, статуту товариства та його внутрішніх нормативних документів [1].

Власне сам термін «договір між акціонерами» підкреслював, що він може бути укладений в межах спеціального правового регулювання і є суто угодою між учасниками (акціонерами) товариства, без залучення до складу його сторін третіх осіб. Особливістю такого договору був спеціальний предмет – здійснення корпоративних прав, що визначало його правову природу та відмежовувало від інших типів договорів.

Однак, у процесі розширення сфери спеціального правового регулювання зазначеного виду договорів законодавець змінив термінологічний підхід до їх визначення. Зокрема, у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [4] було закріплено поняття корпоративного договору, відповідно до якого учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації.

Аналогічне визначення корпоративного договору відтворено і в новій редакції Закону України «Про акціонерні товариства» [2] від 2022 року. Подвійне нормативне закріплення одного й того ж терміну у двох окремих законах створює ризик термінологічної невизначеності та ускладнює фор-

мування єдиного підходу до правового регулювання корпоративних відносин, що потенційно може порушувати принцип правової визначеності.

Варто також зазначити, що акціонерні товариства та товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю є видами господарських товариств, поряд із повними та командитними товариствами, для яких ні Цивільний кодекс України (ЦК України) [6], ні Закон України «Про господарські товариства» [3] не містять положень щодо корпоративних договорів.

У зв'язку з цим, видається доцільним уніфікувати правове регулювання корпоративних договорів шляхом закріплення їх правової конструкції на рівні Цивільного кодексу України. Саме у цьому кодифікованому акті мають бути визначені загальні принципи та правила регулювання відносин між учасниками корпоративних юридичних осіб, зокрема:

- предмет корпоративного договору, який охоплює питання управління корпоративними правами учасників і способи їх реалізації (здійснення чи утримання від здійснення);
- правовий статус сторін договору;
- вимоги щодо форми договору;
- умови конфіденційності;
- види та підстави юридичної відповідальності тощо.

Таке нормативне закріплення сприятиме розширенню сфери застосування корпоративного договору, підвищенню стабільності корпоративних відносин та гармонізації законодавства України у сфері підприємницької діяльності.

У Проєкті Закону про внесення змін до ЦК України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої [5] (далі – Проєкт оновленого ЦК України) і справді міститься згадка про корпоративний договір, яким можуть визначатися особливості здійснення корпоративних прав учасників (ч. 5 ст. 116). Окрім цього стаття 116¹ повністю присвячена окремим аспектам корпоративного договору. У згаданій статті збережено існуючий у чинному законодавстві підхід до визначення сторін корпоративного договору. Згідно з ч. 2 ст. 116¹ Проєкту оновленого ЦК України сторонами корпоративного договору можуть бути особи, які не є учасниками корпоративного товариства, а також корпоративне товариство. Принагідно зазначимо, що до корпоративних товариств планується віднести повні та командитні товариства, товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, а також акціонерні товариства.

Позитивною, на мою думку, є відмова законодавця від формулювання «додаткова сторона» корпоративного договору, яке міститься у чинному законодавстві. Цей термін зараз застосовується до третіх осіб та самого товариства. Проте він створює помилкове враження про існування основних та додаткових сторін договору, що суперечить загальним положенням цивільного законодавства України.

У Проєкті оновленого ЦК України (ч. 5 ст. 116¹) наголошується, що корпоративний договір не є установчим документом корпоративного товариства. Установчими документами корпоративного товариства незмінно залишаються статут та засновницький договір.

Так, корпоративний договір, незважаючи на його значну роль у врегулюванні внутрішніх відносин між учасниками товариства, не може вважатися установчим документом товариства з огляду на його правову природу, зміст та функціональне призначення.

По-перше, установчі документи (зокрема, статут) виконують функцію правового інструмента легалізації товариства. Вони є необхідною передумовою для його державної реєстрації, визначають правосуб'єктність товариства, його організаційно-правову форму, види та компетенцію органів управління, порядок прийняття ними рішень, права та обов'язки учасників тощо. Таким чином, установчі документи спрямовані на загальне врегулювання діяльності товариства.

Натомість корпоративний договір має виключно договірну природу і діє у площині приватноправових відносин між сторонами такого договору. Його укладення є правом, а не обов'язком сторін, а зміст визначається виключно їхньою волею. Корпоративний договір не є підставою для створення юридичної особи і не впливає на факт її державної реєстрації, а лише врегульовує відносини учасників при реалізації їх корпоративних прав чи утриманні від такої реалізації – зокрема, порядок голосування на загальних зборах, способи відчуження часток (акцій), узгодження позицій щодо управлінських рішень тощо.

По-друге, установчі документи мають публічний характер, оскільки вони подаються до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Корпоративний договір, навпаки, є внутрішнім, зазвичай, конфіденційним документом, зміст якого не підлягає розголошенню, за винятком випадків, передбачених законом або самим договором. Такий характер корпоративного договору свідчить про його приватний, диспозитивний характер і відмежовує його від публічно-правових установчих документів.

По-третє, правова сила корпоративного договору обмежується колом його сторін – учасників товариства, третіх осіб, самого товариства, тоді як установчий документ має загальнообов'язкову

дію для всіх учасників і органів юридичної особи. Корпоративний договір не може змінювати чи скасовувати положення статуту, а лише доповнює та конкретизує механізми реалізації корпоративних прав у межах, дозволених законом.

Додатково варто звернути увагу на те, що у ч. 7 ст. 116¹ Проекту оновленого ЦК України наголошується, що на корпоративний договір поширюються загальні положення про договори та інші правочини, якщо інше не визначено законом.

Щодо форми корпоративного договору, то актуальні зараз Закони України «Про акціонерні товариства» і «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» встановлюють вимогу щодо письмової форми договору. Недотримання цієї вимоги призводить до нікчемності відповідного договору. Вимога щодо письмової форми корпоративного договору збережена і у Проекті оновленого ЦК України (ч. 9 ст. 116¹), втім, відсутня вказівка на нікчемність такого договору у разі недотримання форми.

Згідно зі загальним принципом, відображеним у чинному законодавстві, зміст корпоративного договору має конфіденційний характер і не підлягає розкриттю, якщо інше прямо не передбачено законом або самим договором. Водночас законодавство України встановлює два винятки із цього правила.

Перший виняток передбачено частиною п'ятою статті 29 Закону України «Про акціонерні товариства», відповідно до якої корпоративний договір підлягає оприлюдненню, якщо його стороною є держава, територіальна громада, державне або комунальне підприємство чи юридична особа, у статутному капіталі якої 25 і більше відсотків акцій прямо чи опосередковано належать державі або територіальній громаді. Таке оприлюднення має бути здійснено протягом 10 днів із дня укладення договору шляхом розміщення його тексту на офіційному веб-сайті відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, а також на веб-сайті відповідного акціонерного товариства.

Разом із тим, Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» встановлює звужену вимогу щодо розкриття інформації: якщо стороною корпоративного договору є держава, територіальна громада або підприємство з державною чи комунальною участю понад 25%, такий договір має бути оприлюднений лише на офіційному веб-сайті відповідного органу державної влади або органу місцевого самоврядування, без обов'язку публікації на сайті самого товариства.

Другий виняток також закріплено у статті 29 Закону України «Про акціонерні товариства», згідно з яким публічні акціонерні товариства зобов'язані розкривати інформацію про факт укладення корпоративного договору, проте не сам його зміст. Важливо, що зазначена вимога стосується повідомлення про наявність корпоративного договору, а не про його зміст, і саме товариство не обов'язково має бути стороною такого договору.

Крім того, частина п'ята цієї ж статті покладає на сторони корпоративного договору обов'язок повідомити товариство про його укладення протягом трьох робочих днів із моменту підписання. Закон не містить вимог щодо форми, способу чи змісту такого повідомлення, що свідчить про диспозитивність підходу законодавця у питанні внутрішньокорпоративного інформування.

Таким чином, українське законодавство зараз встановлює загальний режим конфіденційності корпоративних договорів із чітко визначеними винятками, спрямованими на забезпечення прозорості участі державного та комунального секторів у корпоративних відносинах і гарантування належного рівня корпоративного управління у публічних товариствах.

Натомість у Проекті оновленого ЦК України пропонується дещо змінити підхід до режиму конфіденційності корпоративного договору. Частина 10 статті 116¹ конкретизує загальний принцип конфіденційності: зміст корпоративного договору не підлягає розголошенню особам, які не є його сторонами, якщо інше не визначено законом, установчим документом або самим договором. Такий підхід розширює диспозитивність регулювання, адже надає можливість самим учасникам товариства або засновникам визначати межі доступу до інформації про договір через положення статуту або безпосередньо в тексті корпоративного договору. Таким чином, конфіденційність набуває не абсолютного, а відносного характеру, що поєднує приватність учасників із елементами прозорості корпоративного управління.

Окрім цього, нова норма змінює структуру розкриття інформації. Якщо чинне законодавство встановлює винятки лише для розкриття інформації про укладення корпоративних договорів за участю держави, територіальних громад чи публічних акціонерних товариств, то запропонована редакція вводить загальний обов'язок оприлюднювати факт укладення корпоративного договору та строк його дії. Це свідчить про перехід від обмеженого до системного підходу до корпоративної публічності, що спрямований на підвищення довіри до корпоративного сектору та забезпечення доступу до базової інформації для заінтересованих осіб.

У аналізованій частині статті 116¹ встановлюється обов'язок оприлюднювати інформацію про укладення корпоративного договору та строк його дії на офіційному веб-сайті товариства або надавати її за запитом протягом трьох днів. Це створює новий механізм інформаційної відкритості. Така конструкція формує баланс між комерційною таємницею і принципом прозорості діяльності суб'єктів господарювання. У порівнянні з чинним підходом, де публікація вимагалася лише у спеціальних випадках, нова норма фактично запроваджує мінімальний стандарт публічності для всіх корпоративних договорів, незалежно від участі держави.

Таким чином, прийняття зазначеної норми означатиме перехід від вузького режиму конфіденційності до збалансованої моделі правового регулювання, у межах якої корпоративний договір залишатиметься приватним за змістом, але публічним у факті свого існування. Така модель забезпечить узгодження принципів приватності, корпоративної підзвітності та правової визначеності, що сприятиме підвищенню рівня корпоративної культури й довіри до бізнесу в цілому.

Висновки. Інститут корпоративного договору знайшов своє відображення у Проєкті оновленого Цивільного кодексу України, що є важливим та необхідним для уніфікації правового регулювання корпоративних договорів та формування єдиного підходу щодо правової природи корпоративного договору, його сторін, вимог до форми та змісту, а також щодо конфіденційності цього виду договорів. Аналізовані в межах цього дослідження пропозиції до законодавства загалом відображають існуючий станом на зараз підхід до окреслених питань. Водночас, запропоновані у Проєкті оновленого Цивільного кодексу України зміни щодо розширення принципу конфіденційності та впровадження механізмів інформаційної відкритості мають забезпечити баланс між приватністю договірних відносин і публічною прозорістю корпоративного управління. Удосконалення правового регулювання корпоративного договору сприятиме підвищенню стабільності господарських відносин, зміцненню принципу правової визначеності та гармонізації українського корпоративного законодавства з європейськими стандартами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>.
2. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>.
3. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>.
4. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06 лютого 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>.
5. Проект Закону про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої від 21 вересня 2025 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/853aa027-95c4-4e34-aca0-73c0596191e5>.
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n5494>.